

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Մասին մէջ բաւական ժամանակէ ի վեր բան չէինք գրած Եգիպտական Խնդրոյն վրայ, ըստ որում՝ Անգլիոյ եւ թուրքիոյ կառավարութեանց միջեւ տեղի ունեցող բանակցութեանց վաւերութեան պատճառաւ՝ կայս. կառավարութիւնն հարկ դատած էր լրագրաց արգելել այս խնդրոյ վրայ գրելն։ Այժմ, այդ բանակցութեանց խզմամբ, ազատ ենք ըսել մեր ընթերցողաց թէ՛ օրուան գլխաւոր խնդիրն է Եգիպտականը։ Քաղաքիկ իշխանին ընտրութեամբ, պուլկարական խնդիրն եւս օրական նոր կարեւորութիւն մ'առաւ։ Բայց թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ երկար ժամանակէ ի վեր ծեծուող խնդրոյն անյաջող ելքն աւելի եւս ուշադրաւ դէպք մ'եղած է։

Արագի վաշայի ապստամբութիւնը զսպելու առթիւ Եգիպտոս զօրք մուծանելէն ի վեր, Անգլիա գրաւած է այդ երկիր։ Բայց այս կացութիւն անսահման կերպիւ չէր կրնար տեսնել։ Անգլիա չէր կրնար իւրացնել Եգիպտոս։ Ի կ. Պոլիս կնքած էր՝ «անչափանդութեան յիշատակագիր» մը, որով, միւս Մեծ Տէրութեանց հետ, Անգլիա եւս կը խոստանար իւր տիրապետութիւնը չհաստատել Եգիպտոսի վրայ, եւ ինքնատէր ու չափաւոր բաղադրականութեան մը չհետեւիլ այդ երկրի մասին։ Նաեւ անգլ. կառավարութիւնը թէ՛ Տէրութեանց եւ թէ՛ Քոնսթանդնուպոլիսի առջեւ բանիցս յանձնառած էր յարմարագոյն առթիւ հանել իւր զօրքն Եգիպտոսէ, երբ բարեկարգութիւնը վերջնապէս հաստատուէր հոն։ Բայց բանի որ անգլ. գրաւումը կ'երկարէր, եւ դժգոհութիւն կը պատճառէր թէ՛ Բ. Դրան եւ թէ՛ միւս Տէրութեանց, մանաւանդ Պրանսայի, անգլ. կառավարութիւնն հարկ դատեց պայմանագրով մը իւր զիրքը կանոնաւորել Եգիպտոս։ 1885 հոկտեմբերին կնքեալ անգլո-թուրք Պայմանագրով, թուրքիա կը ճանչէր թէ Անգլիա Եգիպտոս զօրք չըրկած էր բարեկարգութիւնը վերահաստատելու նպատակաւ, եւ Անգլիա կը ճանչէր այս գրաւման ժամանակաւոր հանգամանքն, եւ երկուստեք կ'որոշուէր թէ նոր Պայմանագրով մը ճշդ դուին Եգիպտոսի վերաբերեալ զանազան առկախ խնդիրք։

Այս երկրորդ Պայմանագրոյ կնքումն է աւասիկ որ յառաջ բերաւ Եգիպտական Խնդրոյն նորագոյն եւ ամենէն աւելի չահեկան երեւոյթը։

Բ. Դրան հետ ամիսներով բանակցելէ յետոյ, Սըր Հ. Տրեմինգհամ Ուոլֆ յաջողեցաւ կնքել Պայմանագիր մը եօթն յօդուածներէ բաղկացեալ։ Դ. յօդ. ում Սուէզի ջրանցին չեզոքութեան սկզբունքը կը սահմանուէր։ Բայց կարեւորագոյնը էին Դ. եւ Ե. յօդուածները, զորս հարկ կը համարեն նոյնութեամբ ծանօթացնել մեր ընթերցողաց։

Յօդ. Դ. «Որովհետեւ Սուեանի անկանոն վիճակն եւ Եգիպտոսի բաղադրական շփոթութիւնը տակաւին ժամանակ մը հարկաւոր կրնան կացուցանել սահմանաց պաշտպանութեան եւ երկրին ներքին ապահովութեան համար արտասովոր միջոցներու գործադրումն, անգլ. կառավարութիւնը պիտի հսկէ Եգիպտոսի զինուորա-

կան պաշտպանութեան ու կազմակերպութեան։ Այս նպատակաւ անգլ. կառավարութիւնն հարկ դատած թուով անգլ. զօրք պիտի պահէ Եգիպտոս, եւ Եգիպտ. բանակին վրայ ընդհանուր հսկողութիւն պիտի շարունակէ ի գործ դնել։»

Յօդ. Ե. «Պայմանագրոյն թուականէն հաշուելով երեք տարի ետքն, անգլ. կառավարութիւնն իւր զօրքերն ետ պիտի քաշէ Եգիպտոսէն։ Եթէ այդ թուականին ներքին կամ արտաքին վտանգի մը երեւումը անգլ. զօրաց մեկնումն յապաղեցնել հարկաւոր դատուի, անոնք Եգիպտոսէ պիտի ելնեն այդ վտանգին անհետացումէն երկու տարի յետոյ, Դ. յօդ. ի տրամադրութիւնը բոլորովին պիտի դադրին։»

«Անգլ. զօրքերն Եգիպտոսէ ելնելուն, Եգիպտոս պիտի վայելէ երկրային ապահովութեան» սկզբունքին առաւելութիւններն, եւ այս Պայմանագիր վաւերանալուն, Մեծ Տէրութիւնը պիտի հրաժարուի ստորագրել զաշնագիր մը, որով պիտի ճանչուի եւ երաշխաւորուի Եգիպտական երկրին անքոնաբարեկրթութիւնը։

«Այդ աշնագրով, ո՛չ մէկ Տէրութիւն, ո՛չ մէկ պարագայի մէջ, իրաւունք չպիտի ունենայ զօրք հանելու Եգիպտական հողին վրայ, ի բաց առեալ Պայմանագրոյն յարակից կանոնադրութեամբ նախատեսեալ պարագայները։»

«Բայց Օսմ. կայս. կառավարութիւնը Եգիպտոս զինուորական զօրութեամբ զբաւելու իրաւունքն ի գործ պիտի դնէ երբ պատճառ ունենայ վախճալու օտար արշաւանքէ մը, կամ երբ երկրին մէջ բարեկարգութիւնն եւ ապահովութիւնը խանգարին, կամ երբ Եգիպտոսի խաղաղութիւնը մերժէ գործադրել իւր պարտաւորութիւններ հանդէպ Եգիպտական կառավարութեան, կամ իւր միջազգային պարտքեր։»

«Անգլ. կառավարութիւնն եւս այս Պայմանագրով արտօնեալ է՝ վերոյիշեալ պարագայներու մէջ՝ Եգիպտոս զօրք չըրկելու, որը հարկաւոր միջոցները ձեռք պիտի առնուն այդ վտանգներն անհետացնելու համար։ Ի գործ դնելով այս միջոցներ, անգլ. զօրաց հրամատարք պիտի գործեն գերիշխան Տէրութեան իրաւանց նկատմամբ ամենայն յարգանքով։»

«Օսմ. զօրքերն, ինչպէս եւ անգլ. զօրքերը պիտի քաշուին Եգիպտոսէ, երբ անհետանան օրն միջամտութեան պատճառը։»

«Եթէ արգելքի պատճառաւ Օսմ. կառավարութիւնը զօրք չըրկէ Եգիպտոս, պատուիրակ մը պիտի լրկէ՝ անգլ. զօրաց գրաւման միջոցին նոցա հրամատարին բով կենալու համար։»

«Ամեն անգամ որ թուրքիա եւ Անգլիա պէտք զգան զօրք չըրկելու Եգիպտոս, պիտի զեկուցանեն միմեանց, եւ պիտի գործեն ըստ այս Պայմանագրոյ։»

Բ. Դրան ստորագրեց Պայմանագիրը։ Վերջորիւ թագուհին վաւերացուց զայն։ Բայց մեր Օգոստ. Վեհապետը սովոր է իւր վաւերացման ետեւեւեալ ամեն քաղաքական որոշում քննել այն խորագրին թաղաքագիտութեամբ որ յատուկ է Իրեն։ Ն. կ. Վեհափառութիւնն հետեւապէս չաճապարեց ընդհանր իւր վաւերացում։ Նոյն միջոցին, Պրանսայի դեսպանն ազդուապէս կը բողբէր Պայմանագրոյն ինչ ինչ արամադրութեանց, մոնախանգ Ե. յօդ. ին դէմ։ Պրանսա կ'ընդունի թէ Անգլիա պայմանաժամ մը որոշէ Եգիպտոսէ քաշուելու. բայց չընդունիր որ ի լրանալ պայմանաժամուն՝ Անգլիա իրաւունք ունենայ ինքնին որոշելու թէ հարկ է մեկնիլ Եգիպտոսէ թէ ոչ, մինչ Պայմանագրով այս բան Անգլիոյ քրմահաճութեան կը թողուէր։ Նաեւ, Պրանսա

(*) «Չեզոքութիւն» բառին տեղ, որ Վեհ. Սուլթանին գերիշխանութեան նախադրում կընար եւ թաղարկ տալ, «Երկրային ապահովութիւն» բառը գործածուած է։

չընդունիր որ, անգամ մը իւր զօրքն Եգիպտոսէ քաշելէ յետոյ, Անգլիա իրաւունք ունենայ՝ «ներքին կամ արտաքին վտանգ» նշմարելու պատրուակին ներքեւ՝ ուղած ժամանակ վերստին զօրք մուծանելու Եգիպտոս։ Պրանսա կը պնդէ թէ, այս տեսակ տրամադրութիւններ սահմանելով, Անգլիա գործնականապէս իւր թեւարկութիւնը կը հաստատէ Եգիպտոսի վրայ, եւ ցմիշտ կ'իւրացնէ բացառիկ իրաւունքներ զորս ուրիշ Տէրութիւնը չեն կրնար ճանչել։

Ռուսիա կ'աջակցէր Պրանսական դիւա. նախադրութեան ճգնանց՝ Պայմանագիրն ի դերեւ հանել տալու համար։ Պրանսա Միջերկրականի Տէրութիւն մ'է, եւ մեծ չափեր ունի Եգիպտոսի Ռուսիա ո՛չ այդ դիրքն ունի, ո՛չ ալ այդ չափեր։ Ռուսիոյ գործակցութիւնն ընդ Պրանսայի՝ կը բացատրուէր նախ՝ Պրանսայի հաճոյ լինելու փափաքով. զի Պրանսական եւ ռուսական դիւանագիտութիւնը եւրոպեան խնդրոց մէջ եւս բան զեւս համեմատութեամբ կը գործեն. եւ յետոյ, Ռուսիա Եգիպտական խնդիրը գեղեցիկ առիթ կը համարէր ձախողութեամբ մը. կրել տալու անգլիական քաղաքականութեան, եւ կեզր. Սիւրիոյ կողմէ զիջման հարկադրելու զայն։ Կ'երեւի թէ այս վերջին տեսութեամբ ռուս բաղադրականութեան նպատակն իրագործուած է. զի Աֆղանստանի սահմանաց մասին Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ այս օրերս վերջապէս գոյացեալ համաձայնութիւնն առաւելապէս Ռուսիոյ նպատակաւ է։

Վեհ. Սուլթանին բարձր տեսութիւնը եւս առարկելի կէտեր նշմարեցին Պայմանագրոյն մէջ։ Սըր Հ. Ուոլֆ բանիցս անհամբերութիւն ցոյց տուաւ։ Անգլիա նոր պայմանաժամեր տուաւ Պայմանագրոյն վերացման համար։ Վերջապէս, անգլիացի պատուիրակը մեկնեցաւ Կ. Պոլսէ՝ առանց Վեհ. Սուլթանին կարենալ ներկայանալու, եւ առանց Պայմանագրոյն վաւերացումը ձեռք բերելու։ Այս կերպիւ Եգիպտական խնդրոյ բանակցութիւնը, գէթ առ այժմ, խզեցան ի մէջ Անգլիոյ եւ թուրքիոյ։ Պրանսայը շատ ոգրախուսութիւն կը ցուցնեն. զի, Պայմանագրոյն այս կամ այն մասնաւոր կէտին հակառակելէ զատ, Պրանսացիք ընդհանրապէս անգլիական քաղաքականութեան դէմ ընդհանրական ոգի մը կը սնուցանեն, եւ այս հակաանգլիական ոգի ամենէն աւելի սատարիկ է Պրանսայի ամենէն աւելի ժողովրդական համարուած կուսակցութեանց մէջ։

Բանակցութեանց այս անյաջող ելքն հետքերբաշարժ հետեւանք մ'ունեցաւ Մեծ Սուլթանին։ Բրիտանական դիւանագիտութեան բազմամեայ ճգնանց արդիւնքն եղող Պայմանագրոյ մի մերժումը պարտէր ցաւ պատճառել Անգլիոյ գէթ նախարարական կուսակցութեան։ Ընդհակառակն, նախարարական թերթերն ուրախ եղան Վեհ. Սուլթանին հայրենասիրական իմաստուն որոշումէն, ըսելով թէ Պայմանագիրն Անգլիոյ համար աւելի զիջում կը պարունակէր քան չափ, եւ թէ ապաքէն ցաւալի պիտի լինէր եթէ Լորտ Սալզբորիի դաշնին այս ձեւնարկն յաջողէր։ Ընդդիմադիրք հեզնախառն խիստ դիտողութեամբ ողջունեցին Սըր Հ. Ուոլֆի պատուիրակութեան անյաջող վախճանն։ Ի մի բան, այս գործ անպատուաբեր ելք մ'ունեցաւ պահպանողական նախարարութեան համար, որոյ դիրքն ապաքէն անկայուն կը թուի այս օրերս թէ՛ ներքին եւ թէ՛ արտաքին պատճառներով։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ «ՄԱՍԻՍ»

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 Յունիս

Մասիս շաբաթաթերթում կարդացի Մսեհ ստորագրութեամբ Պետերբուրգից մի թղթ-թակցութիւն. արդոյ թղթակիցը երևան էր հանում Պետերբուրգի եկեղեցական գործե-րի մէջ տեղի ունեցած մի քանի խոշոր զան-ցառութիւնները: Իրողութիւնը, որ արդէն յայտնի է Մասիս ընթերցողներին, զուտ ճշմարտութիւն է եւ մենք այս յօդուածով վերստին պիտի կրկնենք ձեր թղթակցի հա-ղորդածը, որպէս զի կարողանանք հոգեւոր կառավարութեան ուշադրութիւնը դարձնել իրերի կացութեան վերայ եւ որքան հնարա-ւոր է լոյս սփռել այդ անկարգութիւնների յայտնութեան վերայ: Գլխաւոր սխառու-անկարգութիւնների եւ զանցառութիւնների այն վնասակար երեւոյթն է, որ յղկւածայն աչքի է ընկնում մեր հոգեւոր գործերում եւ որին այլապէս կարելի է անուանել իշխանու-թիւն չճանաչելու տարածված գեղձիչ ձգդ-տումը: Տեղւոյս եկեղեցու քահանայ Ս...ը մի եւ նոյն ճանապարհով է ընթանում եւ այդ վնասակար ուղղութեանը հետեւում, քանի որ նորա առաջուայ մտայն գաղափարը այ-ժմ հաստատուում է եւ նա ըստ երեւոյթի այժմ եկել է այն եղրակացութեանը որ կարելի է անգամ չճանաչել իշխանութիւն, այնուամենայնիւ անպատիժ մնալ, կարելի է զանցառութիւններ թոյլ տալ իրան եւ խրախուսել կողմնակի կերպով նորանից, ումից արդարադատ պատիժ պիտի սպասէ: Խօսքս կը մասնաւորեմ. Մակար Կաթողի-կոսի Աբամելիք Լազարեանին ուղղած նա-մակը շատերիս վերայ վատ տպաւորութիւն գործաւ ու վշտակութեամբ հանդերձ զա-նազան տխուր մտածումների շարժառիթ եղաւ. միթէ Հայաստանեայց եկեղեցու պե-տը պիտի նախաձեռնէ՞ Հայաստեաց իշխա-նի քահանայութիւնը մնացեալ ծխականների բոլորն հայաշահ բազմանքներին, ստորա-գետելով հայ լուսաւորչական եկեղեցու ընդհանրական շահերը իշխան Աբամելիքի կողմնապահ ու անձնական շահերին ու այդ պիտի նամակներով յորդորէ եւ ըստ առա-ւել նորա հայափնաս խառնակիչ միտում-ները. միթէ կարելի՞ է այնքան անհեռատես վարուիլ եւ խրախուսել նորան, որ ակն յայտնի անհաշտ հակառակորդ է հայ լու-սաւորչական եկեղեցուն եւ որ աշխատում է իր ուժից վեր ուսանցնել զէթ տեղւոյս եկեղեցին եւ այդ խելացնոր դատողու-թիւնները եւ ձգտումները երեւան հանե-լու համար յօրինել է մի գրութիւն որի նպատակն է ցոյց տալ եւ ապացուցա-նել հայ եւ ռուս եկեղեցիների մերձաւո-րութիւնը եւ անհշտ խտրութիւնը: Դի-ցուք թէ Վեհափառ տէրը չդիտեր այդ բոլորը, դիցուք թէ նա անգիտութեամբ այդպէս վարուեց, բայց ինչպէս մեկնենք հետեւեալը, թէ ում պէտք է աւելի հա-ւատ ընծայել եւ սատար լինիլ գործու-նէութեան մէջ, իրմէն նշանակեալ յաջոր-դին, թէ հոգեւոր գործերի մէջ խառնվել եւ իշխել յանդգնող իշխանին: Որքան ան-ներելի սխալումն է գործած գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ այդ նամակի շնորհիւ, յայտնի ցոյց է տալիս նորա արտադրած հետեւանքը. այժմ իշխան Աբամելիք հը-պարտացած իրան յաղթանդամ ցոյց տալու համար իր կարծեցեալ հակառակորդ Հ. Խորէն վարդապետի առաջ, որ միայն կա-տարում է այն ինչ որ պահանջում է նորա

սրբազան պարտականութիւնը, այժմ ամեն ուրեք բացարձակապէս ուրախ ուրախ կար-դում է նամակի բովանդակութիւնը թէ՛ պաշտօնական ատենաներում զորօրինակ տեղւոյս եկեղեցական կայքերի հոգաբար-ձութեան խորհրդարանում, թէ՛ մասնաւոր իւր ծանօթ անձնաւորութիւնների առաջ, տէրութեան նախարարից սկսած մինչեւ ե-կեղեցական ստորադաս սպասաւորը: Սո-րանից յետոյ ինչպիսի յուսահատական զգա-ցումներ պիտի տածէ հոգեւոր հովիւը իր հովուելի սերտ եւ միահամուռ հօտի հետ, երբ ակամայ ժողովուրդը նկատում է, որ իրանց հովուի հոգեւոր իշխանութիւնը սահ-մանափակվում է եւ զնչվում է յօդուտ մի աշխարհական իշխանի անձնաւոր կամայա-կանութեանը:

Որքան պիտի ուրախանան ինտրիգան-ները, ստորադրեալ եկեղեցական սպասա-ւորները, որքան այժմ խրախուսուելով իրենց գլուխը պիտի բարձրացնեն. բայց ինչ որ ամենացաւալի է — այդ տուժումն է հայ լուսաւորչական ժողովրդական եկեղեցու — Կաթողիկոսի յարգանքի նուաստացումը, ժողովրդի հաւատարմութեան նուազումը, միութեան եւ համերաշխութեան կապերի խախտումը, եւ քաջաբերումը իշխանութիւն չճանաչել: Յիշուի այդպիսի դէպքերից յետոյ դիւրութեամբ կարելի է ընդունիլ եւ համաձայնվիլ Մասիս վերջին համարի առաջնորդ ողում յայտնած խորհրդածու-թիւններին հետ, որ ծանուցանում էր, թէ կառավարութիւնը Կաթողիկոսի հակադրու-թիւնը սեռական ուսումնարաններում Ռուսաց լեզուով կրօնի դասաւանդութիւնը ներմուծելուն անուշադիր է թողել եւ դո-րա պատճառը առաջնորդողը վերագրում էր լրագրութեան միջոցաւ լարուած յարա-բերութիւնների շուտափոյթ երեւան հա-նելուն, իսկ վերջին սխալումները եւ անհե-ռատես գործողութիւնը մեկնում էր Կա-թողիկոսի եւ Սինօդականների դիտաւո-րութեամբ խաղաղացնել հասարակական կարծիքը, հանգստացնել ժողովուրդը, որ տակաւին շարունակում է կասկածաւորու-թեամբ նայիլ եւ անհաւատարմութեամբ վերաբերուիլ ոչ համայն ազգի մեծամաս-նութեան ցանկութեան համաձայն Ս. Լու-սաւորչի գաղտնաբերած Կաթողիկոսին: Կա-տարեալ ճշմարտութիւն է. եւ ինչ ենք այժմ տեսնում: Մակար Կաթողիկոս փոխանակ հետզհետէ ժողովրդի համակրութիւնը գը-րաւելու, փոխանակ միջոցներ փնտաելու նորա հաւատարմութիւնը վայելելու, զէպ ի զէպ թոյլ է տալիս այնպիսի կարգադրու-թիւններ, որոնք չեն կարող խոստանալ թէ պատրաստում են այդ բազմալի յարաբե-րութիւնները: Միթէ հարկաւոր չէ՞ր ինչ-կատի առնել, որ Պետերբուրգի հայ հա-սարակութիւնը, բացի օտարամոլ իշխանից, բազկացած է¹⁾ պաշտօնաւորներին, որոնցից գրեթէ շատերը եթէ չեն սխալվում, կա-տարեալապէս անմիջեմ եւ անտարբեր չեն դէպ ի եկեղեցական բարեկարգութիւնը, կան դոցա մէջ այնպիսի անձնաւորութիւն-ներ, որոնք զգալաբար միջամուխ են լի-նում մեր մտաւոր եւ բարոյական վերածը-նութեանը²⁾ վաճառականներից ու գործա-կատարներից, որոնք նոյնպէս համեմատե-լով ուրիշ տեղերի վաճառականների հետ, հաւանական է իրենք մայրաքաղաքայինը բարձր են մտաւոր տենչով եւ ոչ պակաս ջեր-մեռանդութեամբ են օժտուած, նախանձա-խնդիր նուիրուած եկեղեցական շահերին:

³⁾ Բայց ի այդ բերկու դասակարգերից, կայ այս

տեղ ուսանողութիւն, որի թիւը մօտաւորա-պէս հարիւրի է հասնում: Եթէ ընդունինք որ դոցանից մի մասն է միայն հաստատակամ եւ վճռողաբար պատրաստվում ազգին ծա-ռայելու, սակայն պէտք է հաւաստիապէս խոստովանենք, որպէս եւ շատերը նկատել են, մեծամասնութիւնը չէ զլանում իր ցան-կութիւնն արտայայտել, մինչդեռ ուսանող է: Հ. Խորէնի քարոզները, նորա ներմու-ծելի բարեկարգութիւնները, որոնք միշտ հաճոյ են թուել ծխականներին, նորա փա-ռաւոր եկեղեցական հանդիսակատարու-թիւնները նշանաւոր տօներին, միշտ մեծ համակրանքով են ընդունվել եւ արդիւնա-ւէտ ազդեցութիւն են ունեցել երիտա-սարգութեան վերայ: Հ. Խորէնը երիտա-սարգութեան վերայ կարողանում է ներ-գործել եւ այլ միջոցաւ. նա իրենք կրօնու-սոյց Պետերբուրգում գտնուով միջնակարգ, մի քանի բարձրագոյն եւ գինուորական դպրոցների, ուշի ուշով աշխատում է ներ-ընչել երիտասարգութեան մէջ քրիստոնէա-կան հաւատի զգացումները եւ առանձնա-պէս լուսաւորչական դասաւորութեան ան-կրթեղծութիւնը: Նոցա վերայ ունե-ցած շնորհալիր ներգործութիւնը երեւ-ցաւ Ս. Հաղորդութեան խորհրդին. շատե-րին անստիճան հոգեւոր միութարութիւն պատրաստեց, երբ Մաղկուղար ին բոլորը նոքա միատեղ հաղորդուեցան, որ հազ-ուադէպ էր: Հ. Խորէնը հոգեպէս կազդու-րեւով ապագայ սպաներին, հանգամանքին վայելուչ բարոյ կարգաց (բնաբանը հարիւ-րապետ Վուսնեկիոսի դարձն էր): Ուրեմն այդ այդպէս լինելուց յետոյ, որքան տը-խուր եղրակացութիւնների առիթ պիտի տայ, որքան անախորժ տպաւորութիւններ ազդէ երիտասարգութեան վերայ ամբող-ջութիւնը խախտող երեւոյթը, եւ շատերը նոցանից արձակուրդին հայրենիք վերա-դառնալով, դառն խոստովանութեամբ եւ գծող հոգեւորապէս պիտի մասնաւորեն իրանց հայրենակիցներին այդ տպաւորութիւններն եւ այն համոզումները, թէ եկեղեցու շահե-րը պաշտպանողները արդարայն կերպով չեն գնահատվում չեն էլ հովանաւորվում: Խոշոր խնդիրները, ինչպէս զորօրինակ Ռու-սաց Գիմնազիկներում կրօնի դասաւան-դութեան խնդիրը, հազուադէպ են եւ հարկաւոր է խորիմաստութիւն եւ դիւա-նագիտութիւն դոցա յաջողապէս վերջացը-նելու: Երբեք կարող են բարեփոխել վըր-գովում հասարակական կարծիքը, սակայն միթէ կարելի՞ է արհամարհել շարունակ եւ ժողովրդին հաճելի կարգադրութիւնները որոնք անտարակոյս Կաթողիկոսին պիտի նպաստեն ազգի համակրութիւնը վայելե-լուն: Յօդուածս վերջացնելով, մնում է ինձ աւելացնել եւ փափագել, որ հոգեւոր կա-ռավարութիւնը չվայելի Պետերբուրգի հա-սարակութեան երախտագիտական զգա-ցումները, տալով կատարեալ իրաւունք իր-մէն նշանակեալ յաջորդին տնօրինել այն-պէս, ինչպէս պահանջում են դարերով նը-ուիրագործուած կանոնները եւ այդպիսի կարգադրութեամբ, ըստ կարելւոյն, ար-մատախիլ կանէր փառասէր աղաների եւ ի դէպս օտարամոլ իշխանի վնասակար ոտըն-ձգութիւնները միջամխիլ հոգեւոր գործե-րի մէջ:

Ա. Ա. Ա. Ս.

Ծան. 1. Վերապահութեամբ կը հրատարա-կենք այն նամակն, առանց երաշխաւորելու նորա պարունակած տեղեկութեանց ճշգրտութիւնը:

ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ ԵՒ Կ. ՊՈԼԻՍ

Բնակիչք Կ. Պոլսոյ. — Հայեր եւ Նոցա գաղթականութեան սկիզբն ի Կ. Պոլիս. — Հայոց կատարած գործը Բիւզանդական կայսրութեան քաղաքական ասպարէզի վրայ. — Ներսէս Նախարար Հայոց եւ տապալուական Ալեքսանդրիոյ հանդերձ հայ զորք. — Յովհան Գոշ:

Նախընթաց պատմական եւ նկարագրական վեր ի վերոյ տեղեկատուութենէն յետոյ ուշադրաւ կէտն համարելու է Կ. Պոլսոյ ազգաբնակչութիւնն, որ զառի մէջ նշանաւոր դիրք բռնած է հայ հասարակութիւնն:

Ընդհանրապէս դժուարին է ճշդիւ որոշել Կ. Պոլսոյ բնակիչներու թիւը. թէեւ Սուլթան Սելէյման Ա. (1494-1566) իւր օրով հրատարակեց օրէնք մը — Բէն-Նա-ճա-ճէն որի տրամադրութեամբ 50 տարին մի անգամ պէտք է աշխարհագիր լինի, թէ-պէտ այս օրէնք կը շարունակէ գոյութիւն ունենալ, սակայն Օսմանցիք ո եւ է ծայրայեղ նախապաշարման պատճառաւ տու հասարակ զանց ըրած են այդ օրէնք: Միայն թէ 1885ի մարտի աշխարհագիրն ըստ երեւոյթին կանոնաւոր եղաւ, այլ ոչ զերծ թերութիւններէ:

Ըստ 1885ի մարդահամարի Կ. Պոլիս ունի 875,565 բնակիչ, որոց 508,814 արու եւ 564,751 էգ: Առաւելութեան կողմէ առաջին տեղը կը գրաւեն օսմանցիք 584,910 հոգի, որոց 201,559 արու եւ 189,571 էգ. երկրորդ տեղը մարդահամարից ուցակի մէջ, նշանակուած են յոյներն եւ ապա հայերն. սակայն այդ ուցակի մէջ նշանակուած կան կաթոլիկներ եւ քողովականներ, որ բնականաբար չեն կազմեր առանձին ազգութիւն, այլ կը պատկանին հայ ազգութեան. կաթոլիկներու թիւն է 6,442 որոց 3,209ն արու եւ 3,233 էգ. բողոքականաց թիւն 819 որոց 488ն արու եւ 331ն էգ. իսկ հայ յիւշածներու թիւն է 149,590, որոց 85,870ն արու եւ 65,720ն էգ: Հայոց թիւի մէջ առնելով բողոքականաց եւ կաթոլիկաց թիւերը, կտանանք 156,851 հայ, մինչդեռ յոյները նշանակուած են 152,741 հոգի, որոց 91,804ն արու եւ 60,937ն էգ: Ապա կու գան հրեայք 44,361 հոգի, որոց 22,594ն արու եւ 21,967ն էգ. պուլկարք 4,577 հոգի, որոց 3,977ն արու եւ 400ն էգ. լատինք 1,082 հոգի, որոց 528ն արու եւ 554ն էգ. օտար հպատակք 129,243 հոգի, որոց 101,205ն արու եւ 28,038ն էգ: Օտար հպատակներն են. ֆրանսացի, գերմանացի, իտալացի, անգլիացի, յոյն, հայ եւ Կ. Պոլսոյ բնակիչաց զբաղումն:

- 1) Կառավարութեան պաշտօնեայ 24112
- 2) Վաճառական եւ արհեստաւոր 155297
- 3) Վարժարանաց աշակերտք 155219
- 4) Փոքր մանուկ եւ անզբաղ 96984

Սոյն պաշտօններու եւ զբաղմանց մէջ հայեր (լուսաւորչական միայն) կը գտնուին հետեւեալ քանակութեամբ.

- 1) Կառավարութեան պաշտօնեայ 494
- 2) Վաճառական, արհեստաւոր եւ 55979
- 3) Վարժարանաց աշակերտ 52599
- 4) Փոքր մանուկ եւ անզբաղ 14998

Պոլսեան Կայոց հազարէն 6 հոգի կառավարութեան պաշտօնեայ են, Կաթոլիկաց հազարէն 49, Էթնիկաց հազարէն 55, իսկ Յունաց հազարէն 4 միայն: Նմանապէս Հայոց հազարէն 430 հոգի վաճառա-

կան են եւ այլ ազատ առնածն վարող, մինչդեռ Յունացն հազարէն 568 եւ Օսմանցեաց հազարէն 254:

Կրթութեան մասին եւս հայերը գրեթէ անաշխարհ կը համարուին յոյներէ յետոյ. այսպէս Օսմանցեաց մէջ հազարին 564ը կ'ուսանին, Հայոց մէջ հազարին 586 եւ Յունաց մէջ հազարին 410 հոգի:

Հայերն հետեւեալ կերպիւ կը բնակին Կ. Պոլսոյ մէջ.

Ա. շրջանակի թաղապետութեան, այն է Սուլթան Պալատի թաղապետութեան մէջ կը բնակին 18508 արու եւ 15908 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 22 1/2 %:

Բ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Ֆաթիհ մզկիթ եւ շրջակայքն, 8557 արու եւ 5124 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 19 1/10 %:

Գ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Ճէրազ փողոց եւ մզկիթ, 15292 արու եւ 15252 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 25 1/10 %:

Դ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Պէշկիլմաշ եւ շրջակայք, 4858 արու եւ 3717 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 12 1/10 %:

Ե. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Ենիքէյ, 1244 արու եւ 982 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 16 1/10 %:

Զ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Գուլէ գալիս, 15622 արու եւ 12957 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 22 1/10 %:

Է. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Պէշկիլմաշ, 1050 արու եւ 599 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 11 1/10 %:

Ը. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Գանլըճա, 1918 արու եւ 1680 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 12 1/10 %:

Թ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Սկիւտար, 14611 արու եւ 8469 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 24 1/10 %:

Ժ. շրջանակի թաղապետութեան մէջ, այն է Գաթալ գիւղ, կը բնակին 2550 արու եւ 1052 էգ եւ կը կազմեն ընդհանուր ազգաբնակչութեան 16 1/10 %, որով ընդամենը կը լինի 85,870 արու եւ 65,720 էգ:

Զ.

Գիտողութեան արժանի կէտ մ'է որ հեռաւոր Հայաստանի դասակներն այսպիսի ահագին բազմութիւն կը կազմեն աշխարհիս վաղեմի եւ պատմական տեսակէտով նշանաւոր մայրաքաղաքի մէջ: Հանրային կարծիքն եւ առհասարակ գրագիտաց կարծիքն այն է թէ հայ գաղթականութիւնն սկսած է կազմուիլ ի Կ. Պոլիս Օսմանցեաց իշխանութենէն յետոյ, Սուլթան Մուհամմէտի հրամանաւ. սակայն հիմնուելով բազմաթիւ անուղղակի այլ բացայայտ փաստերով վրայ, պէտք է ըսել որ Կ. Պոլսոյ հիմնարկութեան, այն է Մեծին Կոստանդիանոսի կայսրութեան ժամանակէն սկսեալ տակաւ առ տակաւ շարունակած է հայ գաղթականութիւնը դէպ ի Կ. Պոլիս, այնպէս որ հինգերորդ դարու վերջին յունական պատմագրութեան մէջ կը տեսնենք հայ ընտանեաց յիշատակութիւն բնակող ոչ միայն Կ. Պոլսոյ այլ եւ Ալեքսանդրիոյ եւ յունական

կայսրութեան արեւմտեան շրջաններու կան քաղաքաց մէջ. այս արդէն ինքնըստինքեան բաւական ակներե փաստ է հայկական գաղթականութեան վաղեմի գոյութեան: Զբաւականանալով լոկ այս պարագայով, պիտի աշխատինք բազմաթիւ այլ փաստերով ապացուցանել գաղթականութեան վաղեմի գոյութիւնն եւ ցոյց տալ թէ յունական կայսրութեան օրով սոյն կայսրութեան քաղաքական կենաց մէջ յոյներէ յետոյ առաջնակարգ դեր խաղացած են Հայերը:

Ըստ բեւեռագրական Հայոց պատմութեան նորագիտ յայտնութեան, Հայաստան մինչեւ Ալեքսանդր Մեծի աշխարհակալութիւնը կը կազմէր աւատական տէրութիւն. ամեն մի գաւառ ունէր իւր առանձին թագաւորն, եւ այդպիսի շատ թագաւորներ ունէին մի գլխաւոր: Հաւանորէն այդ մի եւ նոյն պատճառաւ Վաղարշակ ի հարկէ ստիպեալ իւր կանոնադրութեան մէջ ընդունեց նախարարական այն օրէնքն, որի տրամադրութեամբ նախարարներէն իւրաքանչիւրը կը համարուէր տէր մասնաւոր գաւառի եւ միայն հարկ կը վճարէր կառավարութեան: Կառավարական այդ դրութիւնն որ յետոյ պատճառ եղաւ Արշակունեաց թագաւորութեան քայքայման եւ կործանման, — նորա օրինական ոյժը կը տեսնենք եւ ի Կ. Պոլիս հինգերորդ դարի վերջին եւ մանաւանդ վեցերորդ դարի սկզբին: Այս ժամանակէն ըսկսեալ յաճախակի կը տեսնենք նշանաւոր հայագիւր զօրապետներ յունական բանակի մէջ եւ կայսերական արքունեաց մէջ: Շատ տեղ եւս կը տեսնենք որ կայսեր հրամանաւ ի Պոլիս բնակող այս կամ այն հայաթ իշխան իւր հայկական գունդով, յոյն զօրք իւր հետ առնելով, պատերազմի գացած Գոթաց վրայ, Ափրիկէի ապստամբ ժողովրդոց վրայ եւ իւր-իւր: Այդ հայաթ իշխանները կամ նախարարներն Հայոց թագաւորութեան կործանումէն յետոյ այլ եւ այլ պատճառներով թողլով իրենց աւատական երկիրներն, եկած եւ բնակութիւն հաստատած էին ի Կ. Պոլիս իրենց զօրքերով: Այս կէտ բազմիցս կ'երեւի պատմութեան մէջ, սակայն պատմութիւնն ըստ իւր սովորութեան միայն ուշադիր լինելով քաղաքական եւ պատերազմական երեւոյթներուն, ո եւ է որոշ յիշատակութիւն ըրած չէ ընտանիքով գաղթելուն վրայ. սակայն քանի որ Հայաստանի այդ աւատական տիրապետողները — նախարարներն — իրենց բանակով միասին եկած հաստատուած են ի Կ. Պոլիս, անհեթեթութիւն պիտի լինի շնորհաւորութիւն բացարձակաբար թէ նոցա ընտանիքներն եւս, գէթ մասամբ, եկած եւ հաստատուած են ի Կ. Պոլիս:

Միայն Մեծն Յուստինիանոսի օրով Կ. Պոլսոյ մէջ կային հաստատուած բազմաթիւ հայ նախարարներ իրենց զօրքերով միասին նոցանէ կը յիշենք աստ միայն հետեւեալները. Ներսէս Պատրիկ Հայկազն Մեծին Հայոց նախարարութենէն, Ներսէս նախարար Հայոց Բասեն գաւառէն, Շմաւոն նախարար, Երանէն վերակացու Պարսից արքունի հանքերուն: Արտաւան արշակունի, Վանակ, Արտաշիր, Գրիգոր եւ այլ բազմաթիւ հայ նախարարներ զոր միտաւ մի կը յիշատակէ Պրոկոպիոս մեծանուն յոյն պատմագիրն: Պրոկոպիոս այսպէս կը խօսի Ներսէս նախարարի մասին. «Ներսէս Պատրիկ Հայկազնի մօտ ի Կ. Պոլիս եկաւ Ներսէս նախարարն Հայոց Բասեն գաւառի Բող»:

բերդէն. սա քաջ և զօրաւոր մարդ մ'էր... կայսրը նշանակեց զնա կռուակալ Արեք- սանգըրիոյ կողմանց Հայոց զբաղման Սյուն պատճառաւ սոյն պաշտօն յանձնուեցաւ նմա, որովհետեւ նա յոյժ երեւելի էր եւ շատ քաջութիւն ցոյց տուած էր՝ այլ եւ այլ գործերու մէջ։ Ներսէս Ալեքսանդրիոյ կողմ- սակալ եղած ժամանակ քանդեց հիմնայա- տակ երեւելի մեհեան մ'որ կը գտնուէր Նեղոս գետի մէջ Ռիփղէտիանոսի ժամա- նակէն ի վեր... Ներսէս Հաստատութե- թեամբ կը վարէր իւր գործակալութիւն- նը... ։ Պրոկոպիոս կը յիշատակէ ի մէջ այլոց եւ Յովհան Թովմայեան, Քոչ ան- ուսնետէն, որ կը բնակէր ի Կ. Պոլիս Հայոց զօրքով միասին. ապա կը յիշէ նորա բազ- մաթիւ քաջագործութիւնները. կ'ըսէ նմա- նապէս թէ 542ին ափսաղը ապստամբելով կայսրը նոցա վրայ զրկեց զՅովհան Քոչ Հա- յոց զբաղմանը։ Զայս իմանալով Արի- խաղաք Ուսեգ Թագաւորն նորա առաջն- եւս, բռնեց ճանապարհներու անցքերն։ Իսկ Յովհան Քոչ զօրաց կէս մասն իւր հետ առնելով զնաց ուրիշ ճանապարհով եւ ետե- նէն պաշարեց Արիխաղաքն եւ հալածեց մինչեւ մօտակայ քաղաքն. տիրեց քաղաքին եւ գերելով նորա բնակիչներն, յաղթանա- կաւ վերադարձաւ Կ. Պոլիս իւր հայկական զօրքերով։

Մի քանի տարի յետոյ մեծամեծ փա- առց կ'արժանանային բիւզանդական կայս- րութեան մէջ եւ ուրիշ հայ նախարարներ իրենց քաջագործութեան համար։ Արի- խիւ, որ ցայն վայր կը գտնուէր Բիւզանդի- անի իշխանութեան ներքեւ, ապստամբե- ցաւ առաջնորդութեամբ Գոնթար անուն յոյն զօրավարին։ Կայսրը բանակ զրկեց իւր զօրքէն ապստամբներն եւ վերստին զը- րաւելու Արիխիւն. սակայն կայսեր բանա- կի հրամանատարը կ'սպաննուի Գոնթարէն եւ զօրքն եւս կը յաղթուի չարաշար։ Երկ- րորդ անգամ Կ. Պոլսէն Գոնթարի վրայ կ'երթան երեք հայ նախարարներ. Արտա- ան Արշակունի, Արտաշիր եւ Գրիգոր Հա- յոց զբաղմանը։ Սորա մեծ ճարպիկութեամբ կը յաղորդին սպաննել զԳոնթար եւ նուա- ճել Արիխիւն։ Պրոկոպիոս այդ առթիւ այս- պէս կը խօսի. «Այն ժամանակ Հայոց զօ- րաց հետ միաբանելով եւ Գոնթարաց զօ- րաց մեծ մասն, որ ակամայ կը հնազան- ղէին բռնակալ զօրավարին, սփռեցան ա- մեն կողմեր եւ վանեցին այն բոլոր մար- ղիկն որ կամակից էին Գոնթարի ապս- տամբութեան։ Եւ այսպէս քաջ Արտաան Արշակունի վերստին նուաճելով Արիխիւն կողմն ընդ տէրութեամբ Յուստինիանոսի, ինք մնաց այն տեղ երկրի պահպանութեան համար եւ յաղթանակի մասին մարդիկ զըր- կեց կայսեր աւետելու։ Յուստինիանոս մեծն յոյժ ուրախանալով Արտաանի այս քաջա- գործութեան վրայ, մեծապէս գովեց նո- րա հաւատարմութիւնը եւ նշանակեց զնա Բագրէիէ. եւ հռչակեցաւ Ար- տաանի անունն եւ նորա քաջութեան համբաւը կը փառաւորուէր Կայսեր սլա- տի մէջ եւ ամեն ուրեք»։

Պրոկոպիոս կը յիշէ նմանապէս թէ 547 ին Գոթացիք պատերազմ ունենալով Յու- նաց հետ, կայսրը շատ զօրք զրկեց նոցա վրայ, այլ երբեք կարելի չեղաւ յաղթել Գոթաց. այն ժամանակ կայսրը խորհեցաւ Արտաանը զրկել նոցա վրայ. որովհետեւ, կ'ըսէ նա ինքնիրեն, վրայն Արտաանը կարող է գիւրաւ վանել Գոթացիներն. եւ արդարեւ Արտաան իւր բանակաւ հա- ր

նելով Սիկիլիա յաղթեց Գոթացւոց եւ վա- նեց զնոսա, որով միւս անգամ ժառանգեց Յաղթողի անունն եւ փառաւորուեցաւ բո- լոր Յունաստանի մէջ մինչեւ իւր մահը։

Տակաւին կարելի է յառաջ բերել շատ այսպիսի հայազգի զօրավարաց անուններ եւ քաջագործութիւններ, զոր կատարած են նոքա Կ. Պոլսոյ եւ բիւզանդական կայս- րութեան մէջ իրենց հայկական զօրագուն- դերով։ սակայն բաւական է այսքանն։ Եւ լոկ այսպիսի հայազգի զօրավարներով եւ նո- ցա սոյն օրինակ քաջագործութեամբ իսկա- պէս մեծ իրաւունք մը չպիտի ունենայինք յայտարարելու թէ յայնքէ յետոյ հայերն են որ առաջնակարգ դեր խաղացած են բիւզանդական կայսրութեան քաղաքական ասպարէզի վրայ, հապա ի հաստատութիւն այս յայտնութեան կան բաւարարիչ եւ նը- շանաւոր փաստեր որ լիակատար իրաւունք պիտի տան վերոյիշեալ կարծիքին։

Պ. Տ.

Է Ֆ Ե Ն Տ Ի Ն

(4)

(ՆՈՐԱՎԵՂ)

Այդ զօրանաց վայրերու մէջ եւ այլուր, Սաթրիկ կը հանդիպէր երբեմն իւր վա- ղեմի բարեկամութեան զօրս կը բարեւէր իւր բնական քաղցրութեամբ եւ որք յաճախ ցուրտ եւ արհամարհողիմբ կ'ընդունէին այդ բարեւներն. ի՞նչ էր պատճառն արդ- եօք այդ արհամարհանաց եւ այդ ցրտու- թեան. ի՞նչ էր պատճառն որ իւր ամենէն աւելի սիրած ու յարգած բարեկամութիւն- ներն՝ ամենէն աւելի անտարբերութիւն եւ երբեմն իսկ արհամարհանք կը յայտնէին. ինչո՞ւ մոռցած էին զինքն քոյրովին ամէն անոնք՝ որք յարախառնութիւնին հետե- ռին առած՝ օրուան մեծ մասը կը սիրէին իրեն հետ անցընել խօսելով ու գործելով միանգամայն... ։ Ոչինչ։ Երբ շողջողուն շողա- կունք շլացուցած էին իւր աչքեր եւ անկա- րելի եղած էր իրեն քիչ մը հեռուն՝ կամ քիչ մը խորը տեսնել։

Էհ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ, կ'ըսէր ինքնիրեն, եթէ ո՛չ նախանձութիւն. եւ այդ զարմա- նալի չէր գտներ քանի որ գիտէր թէ՛ գե- ղեցիկ սեռի բնաւորութիւնը կազմող ան- հրաժեշտ տարբերութիւնն մին ալ այդ էր. հոգ չէր ընէր սակայն, արդէն ինքն ալ իրենց նկատմամբ սկսած էր մի կատարեալ անտարբերութիւն ցոյց տալ. ընկերուհւոյ պէտք չունէր բնաւ երբ մտնջեանկան ըն- կեր մը կը պատրաստէր և ընկեր մը՝ ընկե- րուհիէ մը շատ աւելի օգտակար եւ հա- ճելի էր իրեն եւ իւր նմաններու համար անկասկած։

Այդպէս կ'անցնէին օրերն ու շաբաթ- ներն՝ երբեմն տխուր՝ երբեմն գուարթ եւ Սաթրիկ անձկանօք կ'սպասէր այն երջա- նիկ աւուր՝ յորում պիտի կարենար Միհ- րանիկի կինն ըլլալ եւ տիկին... ։ Եան կոչ- ուիլ։

Միհրանիկ խօստացած էր, նոյն իսկ երգուընցած, չթողուլ զինքը գերեզմանէն առաջ եւ այդ չափ վատ չպիտի ըլլար ան- շուշտ դրժելու իւր խօստումն և երգումն։

Այո՛, կը սիրէ զիս, անտարակոյս կը սիրէ զիս, կ'ըսէր Սաթրիկ, զնկելով էֆէն- տիկն իրեն նուիրած գոհարները շարունակ որք օր ըստ օրէ կ'արժարծէին իւր սիրոյ բոցն ամառ արագ։

Հոգ չէ. կ'ըսէր, եթէ սակաւիկ մի խա- ղամու ու գինեմու է, ո՞վ իւր երիտասար- դութեան կրակոտ օրերու մէջ չէ եղած նաեւ տակաւին խել մ'ուրիշ բաներ զորս ամուսնանալէ վերջն՝ իւր տնական հոգ, ըն- տանեկան սէր եւ որդիական գորով՝ մո- ռացուցած ու հեռացուցած են բոլորովին. ի՞նչ պատճառ կար որ Միհրանիկի նաեւ մի եւ նոյն բանը չպատահէր եւ սակաւա- թիւ բացառութեանց կարգը դատուէր, ի՞նչ պատճառ կար որ էֆէնտիկն անուղղայ մնար իւր ընթացից մէջ, եւ արդէն երի- տասարդ մը որ չճանչնար գինեմունն ու խաղատունն, որ չսիրեր Եֆէն Զաքն ու Էֆ- Զաքն նա կատարեալ մարդ չէ. դեռ նոր պատեհութիւն ունեցած էր լսել, նոյն իսկ իւր մօր բերնէն, այն զուարճալի, այն հը- րահանդիշ պատմութիւնն զոր թերեւս շատ քիչեր կ'անդիտանան. էհ, ի՞նչ պատաս- լան ընդունած էր իւր զաւակն ամուսնա- նացնելու մտադիր մայր մը՝ երբ զայն գո- վելու նպատակաւ յայտնած էր աղջկան ըն- տանեաց թէ իւր զաւակն՝ հասարակ մահ- կանացուաց կարգը պէտք չէր դասել, թէ գինեմուն վրայ գաղափար չունէր բնաւ, թէ խաղատան մը դռնէն տակաւին ներս չէր մտած, թէ ամբողջ կենացը մէջ առած էր սրճարանը, թէ հայհոյել բնաւ չէր սով- րած եւ թէ աղջկան մը ձեռք առանց կար- մըրելու չէր սեղմած եւ, Եւ ի՞նչ պատաս- լան ընդունած էր. «էհ է ուրեմն զաւակդ» ըսած էին իրեն եւ կինն յուսալար ու ձեռնունայն դարձած էր տուն ուխտելով նկարագրել ուրիշ առթիւ իւր զաւակն՝ բո- լորովին տարբեր գոյներու տակ։

Միհրանիկ՝ էհ չէ ուրեմն եւ չկրնար ըլ- լալ, երբ նա մանաւանդ ընդունուած է նաեւ թէ՛ հարստութիւնը պատուաստ մէ՛ որ ապահովապէս կրնայ զերծ պահել էջութենէ ալ, գէշութենէ ալ եւ տակաւին չեմ գի- տեր ի՞նչ բաներէ... ։

Ուրբաթ օր մ'էր, մայիսի ուրբաթ մը. բնութիւնը կը ժպտէր համբուն եւ լեռներ ներ ու սարեր, մարգեր ու դաշտեր զար- դարուած ծաղկահիւս կանաչագեղ գոր- գերով, կարծես արքունական ոսկեհուռ եւ փառաւոր կահն ու գահը կ'ուզէին գերա- ղանցել եւ կը խոստանային մի հանգիստ Եգեմական բնութեան սիրահարաց. թըռ- չունք իւրեանց քաղցր գեղգեղանքներով կը հրաւիրէին ամբողջ մարդկութիւնը փու- թալ վայելել բնութեան բարիքն եւ հոն քաղցր եւ հաճոյալի էր տեսնել ձերմակ ու սեւ մազեր, կապոյտ ու թուխ աչքեր, գու- նատ ու վարդ այտեր խառնիխառն, զերդ ծաղկունք երփներանգ ու գեղատեսիլ, փթթած այդ հոգեզուարճ դաշարեաց վրայ։

Այդպիսի օր մ'էր ահա որ Միհրանիկ կը փափագէր Սաթրիկի հետ՝ քիչ մ'աւե- լի հեռաւոր վայր մը շրջագայութեան ել- նել. մտադիր էր Քեաղտխանէի հովանեաց ներքեւ փայլեցնել այդ անգամ իւր գոհարն ուր պիտի կարենար գտնել քաղմութիւ ըս- քանչացողներ իւր սիրելւոյն. բայց արտա- կարգ տխրութիւն մը կը նշմարէր այդ օրն Սաթրիկի գիմաց վրայ. տարակոյս չկար թէ արտասուած էր նա յորդառատ, դուցէ ամբողջ գիշերն, և իւր աղու աչքեր մարած էին այդ արտասուեաց հեղեղներու տակ. ուրախութեան չէլով մ'իսկ անկարելի էր գտնել այն գիմաց վրայ՝ ուր մի քանի ժա- մեր յառաջ տրտմութեան հետք մ'իսկ կա- րելի չէր տեսնել. չէր կարող երկու խօսք արտաբերել, կարծես իւր խօսքեր կցկտուր հառաչանաց ու հեծեծանաց էին փոխուած

որք մերթ ընդ մերթ, արտասուաց կաթիններու հետ խառնուած, կը թռէին իւր սրտին խորէն, իւր հոգւոյն խորէն: Իւր շարժումածքն, իւր հայեցումածքն, իւր դիմաց գծեր, իւր սրտի ելեւէջ, վերջապէս ամէն բան յուսախաբութիւն եւ յուսահատութիւն կը յայտնէին, չէր իշխեր բարձրացնել իւր ականոցիքն՝ վախճալով որ կը հանդիպէին Միհրանիկի աչաց: Եւ վայրկեանէն՝ սկսեալ Միհրանիկ չունէր ո՛ր եւ է հրապոյր և իւր գիմաց ժանտատեսիլ պատկեր ու իւր աղտոտ ու ժանգոտ աչեր սկըսած էին այլ եւս վատ ներգործութիւն մընել Սաթիւնիկի վրայ:

— Ի՞նչ ունիս, Սաթիւնիկ, հարցուց Միհրանիկ:

— Ոչինչ, պատասխանեց նուազուն ձայնիւ, զոր հաղիւ կարելի եղաւ լսել:

— Ուրեմն ինչո՞ւ կուլաս:

— Վաղա՛մեռիկ ու սիրեցեալ հօրս տընուր յիշատակները վրդովեցին զիս:

— Առաւօտուն այսչափ կանուխ, ըսաւ Միհրանիկ, խնդալով մը:

— Այդպիսի պաղ զուարճարանութիւններէ չեմ ախորժիր, պատասխանեց Սաթիւնիկ սրտմտութեամբ, եւ նորէն սկսան կաթիլ բերանուր արտասուաց կաթիլներ իւր յուսահատ ու նուաղած աչերէն:

— Բայց ըսէ՛, կը խնդրեմ, ի՞նչ ունիս եւ ի՞նչ բանի համար կ'արտասուես:

— Բան մը որ ինձմէ հազար անգամ աւելի լաւ գիտես պէտք չէ որ ինձ հարցնես:

— Կ'երդնում՝ որ բան մը չեմ գիտեր, Սաթիւնիկ:

— Կ'երդնում որ բան մը չես գիտեր... վատ ես ուրեմն եւ շատ վատ. չե՞ս գիտեր թէ խաբած ես զիս:

— Աստուած իմ. ի՞նչ գրաբարտութիւն, խաբել զքեզ, ես որ քեզմէ աւելի յարգած ու սիրած մէկը չունիմ այս աշխարհի մէջ:

— Այո՛, խաբած ես զիս, յայդմ տարակուսիլը ներելի չէ այլ եւս. դու իմա չես եւ չես կրնար ըլլալ զի գիտեմ թէ նուիրած ես սիրող ու ձեռքդ մի ուրիշի եւ բան մը որ ուրիշի նուիրուած է, ես չեմ կրնար ընդունիլ զայն:

— Որչափ սխալ է այդ, պատասխանեց Միհրանիկ, եւ անպատկառ դիմօք խնդալով մը. սիրտս քեզմէ դատ մէկու մը նուիրած չեմ բնաւ. ձեռքս, այո՛, բայց մէկ հատը միայն:

— Ըսի անգամ մը թէ պաղ կատակներ չեմ սիրեր. ա՛հ, ըսէ՛, վատութիւն եւ ոճրագործութիւն չէ՞ խաբել ու անպատկառ ինձ նման որք, խեղճ ու անմեղ աղջիկ մը:

— Կ'երազե՞ս, Սաթիւնիկ, ըսի թէ բնաւ խաբած չեմ զքեզ:

— Ի՞նչպէս չէ, քանի որ կին մ'ունիս հեռուն, քիչ մը հեռուն, որ արտասուելից աչերով ու արիւնակից սրտով քու վերադարձիդ կ'սպասէ տիւ եւ գիշեր. ո՛ր գիտէ որչափ հաւաչանք կը թռնի իւր սրտէն եւ որչափ անէծք կը թափին իւր բերնէն երբ ինքզինքը կը տեսնէ մատնուած այդ տաժանելի կացութեան:

— Ես ո՛չ ամուսնացած եմ եւ ո՛չ ալ կին ունիմ եւ այն կին որ քիչ մը հեռուն կը գտնուի եւ որոյ վրայ ո՛վ գիտէ որ ստանաորդին խօսած է քեզ, նա իմ օրինակը կրնա չէ եւ չէ կարող համարուիլ երբ ծընողքս կ'ամուսնացնեն զիս բռնի, ճնշման տակ եւ այդ ամուսնութեան մասին իմ հաւանութիւնս կ'ստանան այնպէս ինչպէս հարկ չէ ստանալ եւ երբ կը յանձնեն իմ գրկաց այնպիսի մէկը զոր չեմ տեսած բնաւ

եւ զոր չեմ սիրած ամենեւին, ի՞նչպէս կ'ուզես եւ ի՞նչ իրաւամբ կ'ուզես որ կինս կոչեմ զայն:

— Ձեմ հասկնար թէ ինչպէս օրինաւոր չկրնար համարուիլ ամուսնութիւն մը երբ օրինաւոր սպակադրութեամբ մը սրբագործուած է եւ չեմ կարող ըմբռնել նաեւ թէ՛ ի՞նչ ճնշում կամ բռնութիւն ի գործ դըրուած կրնայ ըլլալ երբ կանուխն այդ մասին քու հաւանութիւնդ ալ առնուած է:

— Սխալ, բողոքովին սխալ. մինչեւ այն օր յորում քեզ ճանչցայ ամուսնութեան գաղափարը մտքէս իսկ չէր անցած. ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ առանց խաբուելու եւ առանց ճնշման հաւանութիւնս տուած ըլլամ: Այդ անախորժ խնդրոյն պատմութիւնը քիչ մը երկար է եւ այսօր ժամանակը համար ըսի եւ դարձեալ կը կրկնեմ երբէք օրինաւոր կին մը չունիմ եւ չեմ ունեցած. եթէ կ'ուզես, մի քանի օրէն պաշտօնական թուղթ մ'ալ կրնամ բերել զքեզ լիովին համոզելու եւ ամէն տարակոյս ու կասկած փարատելու համար. ըսածներս ճշմարտութիւններ եւ կատարեալ ճշմարտութիւններ են, ապահով եղիր. այժմ սրբէ՛ արտասուքդ, վաճէ՛ տխրութիւնդ և պատրաստուէ՛ չուտ որպէս զի այսօր ալ Գեաղըտխանէի հովասուն դալարեաց վրայ մի քանի հաճոյալի ու հանգիստ ժամեր անցնենք:

Այս խօսքեր՝ կարծես գիւթեցին անմեղ Սաթիւնիկն, յանկարծ զգալի փոփոխութիւն մը տեսնուեցաւ իւր դիմաց վրայ. անցաւ փոթորիկն, տեղատարափ անձրեւի մը նման թափող արտասուաց կայլակներ չհամարձակեցան այլ եւս թրջել իւր բոսորագեղ այտերն եւ լուսատիւդ դէմքը ծածկող տխրութեան եւ յուսահատութեան թուխ ամպեր փարատեցան նոյնհետայն:

— Բայց այսպէս լացած աչքերով ի՞նչպէս դուրս պիտի ելնեմ, ըսաւ Սաթիւնիկ:

— Հոգ չէ, պատասխանեց Միհրանիկ, կ'երդնում որ այդ աչքերով աւելի սիրուն, աւելի հրապուրիչ կը գտնեմ զքեզ եւ չեմ կարծեր նաեւ որ ուրիշները տարբեր կարծիք մ'ունենան այդ մասին. նայէ՛ հայելուոյն մէջ անգամ մը եւ չուտ պիտի համոզուես խօսքիս:

Սաթիւնիկ քովնորի ակնարկ մը նետեց հայելոյն մէջ եւ ժպտեցաւ. Հաստատական էր ժպտիս:

Կէս ժամէն պատրաստուած էր. իւր պատրաստութեան համար այդ երեսուն վայրկեաններն իսկ շատ էին. ի՞նչը չէր նմաներ այն կարգ մը մահկանացո՞ւց՝ որք իրենց սենեկէն դուրս քայլ մ'առնելու համար, ամէն բան փոխելու անհրաժեշտ պէտք մ'ունին եւ որոց իւրաքանչիւրը կըրնանք նկատել մէկ հոգեւով երկու տարբեր անձնաւորութիւններ, մին՝ իրենց սենեկի դռնէն ներս եւ միւսն՝ հոնկէ դուրս. Այդպէս չէր Սաթիւնիկ. իւր հոգեկան պարզութեան հետ կը միացնէր մարմնական անըսգիւտ պարզութիւն մ'ալ. սենեկին մէջ, սենեկէն դուրս, ամէն ուրեք կարելի էր զայն տեսնել ու գտնել միշտ ձեռն պէս սպիտակ, միշտ վարդայտերով միշտ միայն. իւր շնորհագեղ բերան չըջապատուած կարմիր ու նրբին շրթունքներով եւ իւր լանջքն յարգարուն ու զարգարուն կուսական զոյգ մը շնորհօք:

Բնութիւնը լի ու լի շնորհած էր իրեն այդ ամէնն եւ ինքն արուեստական հնարից եւ ճարտարութեան ղիմելու պէտքը

վայրկեան մ'իսկ չէր զգացած. նողկանօք և արհամարանօք դիտած էր շատ անգամ այն փոշեկից ու շարեալ ղիմակներ ուր կարելի չէ գտնել հոգեկան ո՛ր եւ է արտայայտութիւն, ուր կարելի չէ գծուած տեսնել ո՛չ խինդն, ո՛չ խիթն, ո՛չ յոյզն եւ ո՛չ յոյսն որք թաղուած կը մնան այդ գունաւոր ու թունաւոր փոշոյ կեղտոտ խաւերու տակ:

Բուռն թէ փափուկ զգացմանց այդ ցափ անտարբեր, այդ ցափ աներկիւղ ղիմադրող այդ ղիմակներ քանի՛ կ'այլալին ու կ'այլադուեն երբ երկնքէն կամ ճակտէն կաթած կաթիլ մը, ուրախութեան կամ տըրտման կայլակ մը կ'իյնայ հոն՝ եւ ուր կը բանայ մի ակներեւ փոս ու ակօս զերդ մի խոր սայրասուր կակուղ հողուն մէջ:

(Շարունակել)

ԹԱԼԻԼԷ

ՔԱՂՈՒԱԾ

Շ Ա Յ Ա Թ Ա Կ Ա Ն Լ Ր Ո Յ

Յուլիս 11էն Յուլիս 17

Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն

Աւտորիոյ Կայսրն օգոստոս Յին Կաղէյն պիտի երթայ յայցելութիւն Վիլնէյ՝ Կայսեր:

— Պ. Ժիւլ Ֆէրրի յուլիս 13ին ատենախօսութիւն մ'ընելով ու ժողովութեամբ պարտաւեր է զօրավար Պուլանժէի կուսակիցներն եւ յայտարարեւ թէ հարկ է շանրապետութիւն բաժնուր բարեփոխել:

— Զրոյց ելած էր թէ գերմանացի գլխաւան եւ եղիպտացի սուլայ Էմին պէյ շատարակածային Եգիպտոսէն բերել զնուցող Պ Սդանիլի սպաննուեր է: Բայց զՍդանիլի զրկող մասնախումբը չի հաւատարմանի աշխարհայտջին մահուան:

— Հնդկաստանէն առնուած տեղեկութիւնը կը հաւաստեն թէ Հնդկի Իսլամադ մէջ կարեւոր շարժում մը տեղի կ'ունենայ ընդդէմ Անգլիոյ: Հնդկի Ժողովուրդը դժգոհ էր այն պատճառաւ որ անգլ. կառավարութիւնը՝ Վիլքոքի Թագուհւոյն Յոբելեանին առթիւ, ինքնօրինութիւն չընդհանց իրեն որ չի դադրիր ամեն միջոցներով պահանջել զայն:

— Պեկրատէն կը հեռագրեն թէ Հերսէքցի մը, որոյ վրայ գտնուեր են Պոսիլացիներն յապստաւորութիւն գրգռող յայտարարութիւն մը, արտաքսուեր է Սերպիայէն:

— Ռուս կառավարութիւնը վերցուց ձիոց արտածման արգելքը: — Պ. Բաղդադի ատոյ ջական վիճակն հետզհետէ կը բարւոքի:

— Լոնտոնէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ զսպողական նոր օրէնքն ի գործ դրուեր է Իսլանտայի 18 գաւառական մէջ յորմ երկու բաղաբ կան: Կը գուշակուի թէ ծանր խռովութիւնք պիտի ծագին:

— Մանչէսթըր — Կը պապական թերթը կը հրատարակէ Պապին մէկ նամակն առ Կարդինալ Ռամբոլլա, Եկեղեցւոյ կառավարութեան սկզբանց վրայ: Պապը կ'ըսէ թէ ինք պաշտօն ստանձնած է հաշտեցնելու Պապութիւնը Ժողովրդոց եւ կառավարութեան հետ: Պապը կը ցուցնէ թէ այլ եւ այլ երկիրներու մէջ այս գործ ի գլուխ ելած է: Իտալիոյ մասին ալ, Պապն երկար

յին կամ աշխարհական վեհապետութիւն կը պահանջէ՝ իբրեւ անհրաժեշտ պայման հաշտութեան :

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Քույրերի իշխանը շարունակ յարաբերութեան մէջ է պուլկար կառավարութեան հետ : Այժմեան բանակցութեանց մէջ հզօր ազդեցութիւն կը գործադրուին՝ յաջողընենլու համար Քույրերի իշխանին գահակալութիւնն ի Պուլկարի : Իշխանն ինք եւս յուսահատած չէ՝ իւր ընտրութեան դէմ ելած դժուարութեանց յաղթելէ :

—Վիէնայէ հասած մասնաւոր լուրեր կը ծանուցանեն թէ՝ այդ մայրաքաղաքի պաշտօնական ակմբոց մէջ կարեւորութիւն չտրուիր բնաւ այն զրոյցներուն, իբր թէ Պադէպէրկի Աղեքսանդր իշխանը Պուլկարի իշխան պիտի հռչակուի :

Ըստ նոյն տեղեկութեանց, Վիէնայի մէջ կը կարծուի թէ մօտ ժամանակէն ծանր դէպքեր պիտի պատահին ի Պուլկարի :

—Կ'սուի թէ Բ. Գուռը մտադիր է պուլկարական խնդրոյն առթիւ նոր ծանուցադիր մ'ուղղել մեծ Տէրութեանց :

—Պապական նուիրակ Մոնսինյէօն Պօնէի կը պատրաստուի մօտ օրէն Սելանիկ երթալ ինչ ինչ անձնական գործոց կարգադրման համար, ուստից մայրաքաղաքս պիտի վերադառնայ ըստ կարելոյն փութով :

—Անգլիական լրագիրը կը ծանուցանեն թէ Եգիպտոսի նախարարապետ Բարձր Նուպար փաշա, որ Թագուհոյն Յօրելեանին առթիւ Լոնտոն գնացած էր, Սկովտիա կը գտնուի այս պահուս : Նուպար փաշա Նոննէ մեկնած է այն պահուս երբ անգլո-թուրք պայմանագրութեան վաւերացման համար կատարուած բանակցութիւնը վերջանալու մօտ էին :

—Երբայերէն Թէլեգրաֆ լրագիրն որ դադարման դատապարտուած էր, վերստին հրատարակուիլ սկսաւ հրամանաւ կայս. կառավարութեան :

Թէլեգրաֆի արտօնատէր Տափիտ Ֆրէսթօ էֆէնտի նախընթաց օր Հրէից խախտման տուելու քննարկ, ի Խաղիզ, ընկերակցութեամբ կրօնական եւ աշխարհական երեւելեաց եւ անդ նորա դէմ եղած բանադրանքը լուծուեցաւ :

—Աթէնքի Այէն լրագիրը կը պատմէ միջադէպ մը որ անցեալ շաբթու պատահեր է ի Լէօքատ (յունական նաւահանգիստ) : Հելլենական մարտանաւ մը կեցուցեր է օսմ. առագաստանաւ մը որուն վրայ կասկած կար թէ մաքսախցիկներն կ'ընէ, եւ նաւապետը շարժարանաց ենթարկուեր է : Լէօքատի օսմ. հիւպատոսը բողոքեր է այս բանին դէմ : Աթէնքի օսմ. գեպանը, միջադէպն իմանալով, հելլենական կառավարութեան գահացում պահանջեր է օսմ. դրօշն եղած անարգանաց համար : Ըստ Այէնի, Ֆէրիտուն պէյ այսու չջատանալով, հրամայեր է օսմ. զբաւաւորի մը՝ Լէօքատ երթալ իւր բողոքանաց ոյժ տալու համար : Զբաւաւորն այդ նաւահանգիստն հասեր է արդէն եւ կ'ըսուի թէ չէ պատասխաներ հելլենական ամրոցին ողջոյնին : Ասիկց գատ, անոր հրամանատարը չէ ուղած ընդունիլ հելլեն մարտանաւուն նաւապետի այցելութիւնը :

—Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի, Վիէնայի եւ Հռոմի արժեքները հաւանութիւն յայտնած են Օսմ. Հանրային Պարտուց վարչութեան առաջարկին՝ որուն համեմատ

նոր կնքելի չորս ու կէս միլիոն ոսկւոյ փոխառութեան արժէթղթոց տոկոսեաց վճարումն եւ այլ գործողութիւնք պիտի կատարուին ձեռամբ յիշեալ վարչութեան : Այդ չորս ու կէս միլիոնի արժեթղթը, երաշխաւորեալ մաքսատան հասոյթներով, որը պիտի ունենան 5 առ 100 տոկոս, եւ 2 առ 100 զլիսավճար, պիտի միացուին այն վեց ու կէս միլիոն ոսկւոյ արժէթղթոց որը ի հրապարակ հանուեցան 1886 Մայիս 29ին Եւրոպական գանձուն եւ Օսմ. Կայս. Պաշտպանի միջեւ գոյացեալ համաձայնութեան համեմատ :

—Կը յիշուի թէ վերջին ժամանակներս պահեստի բանակներ կազմուած էին Սելանիկի եւ Ադր. Պոլսոյ կողմերն : Այդ բանակաց պահպանման այլ եւս պէտք մնացած չլինելով, Վեհ. Սուլթանն հրամայած է որ զայն կազմող պահեստի զինուորք իրենց հայրենիքը զրկուին :

—Վեհ. Սուլթանը կայս. Ֆէրմանաւ կըրէտէի բնակչաց շնորհեց ինչ ինչ արտօնութիւններ զորս ընդհ. ժողովը կը խնդրէր ի մասին կղզւոյն մատակարարութեան, մաքսատան հասոյթից եւ պաշտօնէից անուանման : Ն. Վեհափառութիւն հրամայեց 1900 ոսկւոյ գումար մը զրկել ընդհ. ժողովոյ անդամոց բաշխուելու համար եւ ազատութիւն շնորհեց 58 բանտարկեցոց :

Կայս. Պատուիրակ Մահմետ փաշայի պաշտօնն այլ եւս վերջացած կը նկատուի, ուստի Ն. Վեհափառութիւն մայրաքաղաքս պիտի վերադառնայ ընդհուպ :

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

Ազգային Ժողովը ի նիստ գումարեցաւ այս առաւօտ (ուրբաթ) ի Մայր Եկեղեցի, առենապետութեամբ Մէրէէ-Գուլի Մեծ. Յարութիւն էֆ. Յետ կարգ մը ատենական գործողութեանց, Քաղ. Ժողովը ներկայեց իւր երկամեայ համարատուութիւնն եւ հրաժարականն : Համարատուութեան տեղեկագիրն յղուեցաւ Առենապետաց Դիւանին եւ որոշուեցաւ նոր Քաղ. Ժողովը ընտրութիւն կատարել յաջորդ նշաւին :

Յետոյ, Ժողովը զբաղեցաւ Երուսաղեմայ Միաբանութեան կանոնադրոյն վերաբնութեամբ եւ վաւերացուց մինչեւ 30րդ յօդուածն՝ անփոփոխ :

Ազգ. Ժողովէն յետոյ, տեղի ունեցաւ Իլմիրեանց Կտակի մրցանակաց բաշխման հանդէսն, ընդ նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. Ներկայ էին Վարչութեան անդամք, երեսփոխանք եւ այլ բազմաթիւ ազգայինք : Կտակի գործադիր Մընայուն Յանձնաժողովոյ ատենապետ Վսեմ. Գ. Նորատունկեան էֆ. բանախօսութեամբ մը ծանոյց թէ այս տարուան երկու մրցանակաց առաջնոյն (35 ոսկի) արժանացեր է Մ. Միրախորեան էֆ. Վաղեհորութիւն ի հայաբնակ գաւառս գործն եւ երկրորդին՝ (25 ոսկի) Յ. Ալիսկէրեան էֆ. Վաղեհորութեան զիբըն :

—Տփղիսէն հաւաստի աղբիւրէ իմաց կը տրուի թէ, Ռուսիոյ պետական վարժարանաց մէջ կրօնագիտութիւնն հայ աշակերտաց ուս լեղուաւ աւանդելու նախարարական հրամանը չէ գործադրուած եւ թէ իրենն առջի վիճակի մէջ կը մնան : Վեհ. Կաթողիկոսը վերջերս այս խնդրոյն վրայ նոր գրութիւն մը ուղղած է Կաւկասիոյ կուսակալին :

—Մէզպուրեան, Պէրպէրեան եւ Արամեան վարժարանաց տարեկան մրցանակաբաշխութիւնք կատարուեցան շաբթուս Եւր. Կղզի վայելուչ շքով : Պէրպէրեան վարժարանն այս տարի ազգին կ'ընծայէ վեց շքանաւարտներ, իսկ Արամեան վարժարանն երեք շքանաւարտուհիներ :

—Կը յիշուի թէ Վանայ Լիմ անապատի թեմական գիւղօրէից պանդուխտ ազգայինք հանրապիր մը մատուցանելով Ս. Պատրիարք Հօր, դառնապէս դանդաղած էին Պողոս Եպիսկոպոսի ինչ ինչ արարքներուն դէմ : Ազգ. Պատրիարքարանը նկատողութեան առնելով սոյն հանրագիրն, յանձնարարեց Վանայ գաւառական վարչութեան որպէս զի պէտք եղած ընտրութիւնը կատարելով արդիւնքը տեղեկագրէ :

—Նաթանեան Մարկոս էֆէնտի բանտէն արձակուեցաւ :

—Բալուայ քաղցրահայեաց Ս. Ստուածածնայ վանուց շինութեան թերի մնացած մասն աւարտելու համար տեղւոյն գաւառական ժողովոյ կողմէ մայրաքաղաքս զբնական է Տ. Գրիգոր քահանայ Նիկողոսեան որ Պատրիարքարանի արտօնութեամբ հանգանակութեան ձեռնարկած եւ արդէն 100 ոսկւոյ գումար մը հանդանակած է :

—Սիւլէյման Շահպալ էֆէնտի անուն թուրք զինուորական մը որ Ազգ. Պատրիարքարան գալով փափաք յայտնած էր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գիրիր դիմելու, չորեքշաբթի օրը վերստին ներկայացաւ Պատրիարքական Դեր. Փոխանորդ Հօր որ պատասխանեց նմա թէ պարտի Դատական եւ Կրօնական գործոց պաշտօնատան ներկայանալ եւ խնդրագրով մը յայտնել իւր փափաքը :

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Թագրիր մ'ուղղելով Բ. Դրան, Բալուի առաջնորդ Սրժ. Թէոդորոս վարդապետի եւ Կեսարիոյ առաջնորդ Սրժ. Տրդատ վարդապետի պաշտօնները վաւերացնող կայսերական Պէրագր խնդրեց :

—Իւր երաժշտական նուագահանդէսներով ի Կովկաս հանրածանօթ Պ. Խաչատուր Մարգարեան (Կարա-Մուրզա) մայրաքաղաքս եկած եւ ուղղակի Գատը դիւղ Մխիթարեանց Քաղիկոնեան վարժարանն իջեւանած է :

Ռուսահայ երաժշտապետը Բագուի մարդասիրական ընկերութեան ծախիւք տեղւոյն ազգային միջնակարգ վարժարանին երաժշտութեան դասատուն է եւ արձակուրդի առթիւ մայրաքաղաքս եկած է, ուր պիտի մնայ մինչեւ օգոստոսի վերջ՝ ազգային ժողովրդական երգերը ձայնանիլի վերածելու համար :

—Բէճայի Յովսէփեան անուն Տիգրանակերտցի հայ փաստաբան մը խաւովական կրօնն ընդունեց շաբթուս եւ անունը դրուեցաւ Եղստեֆ Բէճայի :

—Իլմիրի առաջնակարգ ազգայիններէն Մահմէտ Եսայեան Ստեփան էֆ. անցեալ շաբթուս իւր մահկանացուն կնքեր է ի հասակի 75 ամաց :

ԴԱՌԱՆԴԻԼ

Երաժշտապետ Տիգրան էֆէնտի Զուխաճեան պատրաստած է սոյն գեղեցիկ եղանակը դաշնակի համար եւ զայն նուիրած է առ իւր աշակերտուհիս՝ Օրիորդը Հայկանոյն եւ Մաքրուհի Յ. Աղնաւորեան :

Վաճառման կեդրոնատեղին է Պոլիս, Համիտիէ ճատտէսի, թիւ 60, Յովսէփեան էֆէնտիի թղթավաճառանոցը, կը գտնուի նաեւ Բերայի երաժշտական վաճառատանց մէջ :

Guerlain de Paris.

15, Rue de la Paix.

ՀԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆԻ ՀԵՏԵԻՆԱԼ ՀՈՏԱԻՏ ՆԻԹԵՐԸ. Eau de Cologne Impériale. Sapoceti, օճառ արդուզարդի համար. Ambrosial cream, օճառուտ գույնի աղ մարդու համար. Crème de Fraises մորթի կակուզցնելու համար. Poudre de Cypres զովացնելու եւ ձերմկցնելու համար մորթի. Stilboideին տալու համար մազերուն եւ մորուքին. Eau Athénienne et Eau lustrale հոտ խնկելու եւ մաքրելու համար գլուխը. Alcoolat de Cochlearia ակալներու համար. Eau de Chypre արդուզարդի համար. Յաշկինակի համար հոտաւէտ իւրթեր. Héliostrate, Pao Rosa, Shore's caprice, Maréchale Duchesse, Marie Christine.

977

4-28

ԿԱԼԶԻԻ ՄԻՋԱՍՏՈՊՈՒՆ ՓՈՇԻՆ

ԱՄԵՆԱԶԳՈՒԻ ԴԵՂ ՍԷ ՄԼԵԿՆԵՐՈՒ, ԼՈՒԵՐՈՒ, ՈՋԻՆԵՐՈՒ, ՃԱՆՃԵՐՈՒ, ՄԺԵՂՆԵՐՈՒ, ՄԵՐՍԻՆԵՐՈՒ, ԹԵՐԹՈՒՆԵՐՈՒ, ՅՈՐԵՆԻ ՈՐԴԵՐՈՒ ԵՆ ԴԵՄ:

Քիչին կը ծախուի 12 Ֆրանք. թըղթատուութեան միջոցաւ, 100 կրամն 1.95 Ֆր. է: Դիմելու է առ Է. ԿԱԼԶԻ, 71, Գուստ Թիւրքոյի, Լիոն:

Արեւելից համար ներկայացուցին է Դեղագործական Միջերանոցն, Ղալաթիոյ Մեծ Փողոց, 35, Կ. Պոլիս:

796

9-10

ԱՆՃԵՏԱՅԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴ ՄԸ

(ՊՈՍԱԿԱՆ ՎԵՊ)

Գրեց Փ. ՁԱՅՐԱՊ

Կը վաճառուի, ի գին 6 ղըշ. բոլոր հայ գրավաճառաց քով. Կեդրոնատեղին է Միացեալ Ընկերութեանց Գրասենեակը, Կէօշէ-օղլու խան, Ղալաթիա. 6 40 3-5

ԺԻՒԼ ՎԵՐՆ

ՔԱՆ ՀԱՅԱՐ ՓԱՐՄԱՆ

ԾՈՎԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Թարգմ. Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Ժիւլ Վերնի այս հուշակաւոր գործն, որ Յրանալի Ճեմարանէն պատկուած է եւ զոր մեծ խնամով հայերէնի թարգմանած է Իւթիւճեան Կարապետ էֆէնտի, Արեւելի մէջ իբր թերթօն հրատարակուելէ յետոյ, այժմ երկու առանձին հատոր կազմած կը վաճառուի ամեն հայ գրավաճառաց քով. Իւրաքանչիւր հատորի գինն է 7 1/2 ղըշ:

ԱՐՈՒԵՍԱՆՈՅ

ՀԱՅ ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԻ

Բերայի Հայ իգական սեռի Արուեստանոցի Խնամակալութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ սոյն ազգային հաստատութիւնն այսօր կարող է գործադրելու հետեւեալ յանձնարարութիւններն, որք են.

1⁰. Արանց առտնին ձերմակեղէնի եւ հանդերձեղէնի կար.

2⁰. Երկու սեռի փոքր աղայոց հագուստ պատրաստել.

3⁰. Սիւզէնի՝ ասիական եւ եւրոպական հին եւ նոր նկարներով.

4⁰. Պոստրուի իւր ամեն ճիւղերով.

5⁰. Ճեմարանի նազ արդուկ (իւթիւ) թէ՛ պարզ եւ թէ՛ օսւլով.

Խնամակալութիւնն աւելորդ չը համարիր ազահովել որ իրեն եղած յանձնարարութիւններն կատարեալ խնամօք եւ գիւրամանչելի դնելով պիտի գործադրուին, եւ բոլոր ասոնք մասնադիտաց հսկողութեան ներքեւ:

Յանձնարարութիւնը կ'ընդունուին ամեն օր՝ բացի կիրակէէ, առաւօտեան ժամ 2-էն մինչեւ երեկոյեան 9, արուեստանոցի յատուկ դրասենեակն որ կը գտնուի Բերայի Ս. Երրորդութեան Եկեղեցւոյ յարակից շէնքին մէջ:

Խնամակալութիւնն աներկմիտ է որ Արգոյ Հասարակութիւնն եւ ի մասնաւորի ազգային ընտանիք պիտի բարեհաճին օգտուի սոյն արուեստանոցի մատուցանելիք ծանայութենէն եւ միանգամայն խրախուսեն այս օգտակար հաստատութիւնը:

ԻՆՍՏԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԱՐՈՒԵՍԱՆՈՅԻ

Ազգային վարժարանաց մէջ Տեսչութեան, Ընդհ. Դաստիարակի կամ Մաղէմաղիքի դասաւանդութեան պաշտօններ վարելու կարող բազմաձևութեան և փորձ դասատու մը կայ. Պէտք ունեցողը կրնայ դիմել Խմբագրութեան.

991

3-3

վասն Արաօնատեառն Տիօթէն-Պատուաստեալու Է. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ԱՐԵՒԵԼԻ ԵՒ ՄԱՍԻՍ ԼԻԱԳՐԱՅ

ՄԼՏԵՄ Ս. Ա. ԱԼԼԷՆԻՆ

ԵՇԻՄԵՐՆԵՐԵՆՈՒ ՄԼՔ. ՆՈՐՈԳՈՂԸ

(MRS. S. A. ALLEN'S WORLD'S HAIR RESTORER.)

Ճերմակ ընկած մազերուն գոյն, վերսիճ ու գեղ կուտայ: Կը նորոգէ անոր կեանքը, ոյժը եւ աճումը: Գլխու թեփը շուտ մը աներկութիւնէ կ'ընէ: Իր անուշ հոտը առատ է ու հեշտալի:

“Մէկ շեշը կը բաւէ:” Եւ փորձը ունեցան ամենքը որոնցմիտքաւորապէս մազերը իրենց բնական գոյնին դարձան, եւ ճաղատ տեղերը մազով ծածկուեցան:

Կերկ չէ, եւ ամենեւին զեան մը չընէ: Ի՞նչ որ կ'ուզես թարմ մազ ունենալ եւ բոլոր կենացդ մէջ պահել, առանց ուշանալու շեշ մը ստացիր պէլէն Ս. Ա. ԱԼԼԷՆԻ Համաշխարհային Դոկտորի Դոկտորի (MRS. S. A. ALLEN'S WORLD'S HAIR RESTORER.)

Գլխաւոր միջերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Կոյնպէս Բարիզ ու Նիու Եօրք: Կը վաճառուի ամեն սափրիչներու, անոյշ իւղագործներու եւ անգղիացի դեղագործներու քով:

Կը գտնուի Ն. եւ Ժ. Գանգիւբ եղբայրք բրիտանական դեղարանը, Բերա, Մեծ փողոց. Էտմընտ Բարուան, Անգլիական միջերանոց, Նիւքսթը Գալաթըրմ. եւ Իգիտոր Լազանտէլլա 435, Բերա Մեծ փողոց:

ՎԵՐՄԵՆԵԿԱՆ ԾԵՂ ԿԼԻՓՈՒՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԿԱՅՈՒՆՈՂ ՄԵՐՄՆՈՅ ԳՈՅՆԸ. ՄԻՇՏ ԾԵՂ ԿԼԻՓՈՒԹ, ՄԻՇՏ ԹԵՐՄ:

Ընգամուան մը փորձը պիտի համոզէ ամեն Տիկին թէ որչափ գերազանց է այս ուրիշ ամեն հեղանիւթներէ եւ բազմաթիւ փոշիներէ: Ընգլին անգամ գործածելովն ալ որ քանի մը վայրկեանի գործ է, պիտի տեսնուի իսկոյն որ երեսը, վիզը, թեւերը եւ ձեռքները պիտի առնուն անոյշ փափկութիւն մը եւ մարմարիոնի փայլ հանդերձ շուշանի եւ վարդի գունով եւ բուրմամբ: Սապոնի գրգռիչ յատկութիւնները

կը հանգարտեցունէ: Ընհետ կ'ընէ մորթի սեւեւը, երեսի եւ ձեռքի ցանկերը, արեւայրուքը, եւ ուրիշ ամեն բրտութիւն եւ բծաւորութիւն: Եւ աս ամեն բանով անկարելի կ'ընէ մասնուիլ թէ արհեստով գեղեցկացուած է:

Գլխաւոր միջերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Կոյնպէս Բարիզ ու Նիու Եօրք: Կը վաճառուի սափրիչներու, անոյշ իւղագործներու եւ անգղիացի դեղագործներու քով:

Կը գտնուի Ն. եւ Ժ. Գանգիւբ եղբայրք բրիտանական դեղարանը, Բերա, Մեծ փողոց. Էտմընտ Բարուան, Անգլիական միջերանոց, Նիւքսթը Գալաթըրմ. եւ Իգիտոր Լազանտէլլա 435, Բերա Մեծ փողոց:

Կը գտնուի Ն. եւ Ժ. Գանգիւբ եղբայրք բրիտանական դեղարանը, Բերա, Մեծ փողոց. Էտմընտ Բարուան, Անգլիական միջերանոց, Նիւքսթը Գալաթըրմ. եւ Իգիտոր Լազանտէլլա 435, Բերա Մեծ փողոց:

ԿԵԱՆԲ, ԱՃՈՒՄՆ Ե ԳԵՂ ՄԼՁԵՐՈՒ:

ՄԷԼԻՐՈՅ

ՄԼՁԵՐՈՒ ՄԷԼԻ ՀԵՏԻՆ ՆՈՐՈԳՈՂԸ

Իրապէս իրենց առջի թարմ գոյնին կը դարձունէ ձերմը կամ գունաթափ մազերը. Կը դադրեցունէ անոնց թափելը. Կը մաքրէ գլուխը, կը վերջացունէ թեփը, ու մազերուն նոր կեանք, աճումն, փայլ ու գեղեցկութիւն կուտայ:

Կը վաճառուի երկու չափով՝ մեծ շիշերու մէջ:

Գլխաւոր միջերանոցը Լոնտոն է (114 and 116, Southampton Row). Կոյնպէս Բարիզ ու Նիու Եօրք:

Կը գտնուի Ն. եւ Ժ. Գանգիւբ եղբայրք բրիտանական դեղարանը, Բերա, Մեծ փողոց. Էտմընտ Բարուան, Անգլիական միջերանոց, Նիւքսթը Գալաթըրմ. եւ Իգիտոր Լազանտէլլա 435, Բերա Մեծ փողոց: